

23. ARCHITECTONISCHE EIGENAARDIGHEDEN.

In deze rubriek wordt u wegwijs gemaakt in de architectonische bijzonderheden die onze kerk biedt. Deze keer wordt de functie van de klokken in de toren beschreven. Van verre is zichtbaar de slanke toren van de Sint Christoforuskerk. Door de hoogte van de toren is het beieren van de klokken over geheel Schagen hoorbaar. De Sint Christoforuskerk heeft de rijkdom van vijf klokken en iedere klok een eigen toonhoogte. Een kleine klok hoog een grote klok klinkt laag van toon.

Gebruik en tradities

Een randschrift op een van de klokken “**Als ik word geluid hoort dan, ik roep u tot de vreugde des levens**”. Dit is al begonnen bij kloosters en kerken die hun klokken luiden voor de oproep tot gebed. Daardoor ontstond in de omgeving ook een zekere regelmaat in de dagindeling. Dit is tevens de oorsprong van het Angelus luiden. Dit begon in de vroege 15de eeuw driemaal daags het luiden als oproep tot het bidden van ‘De Engel des Heren’.

Het Angelus

Het Angelus wordt oorspronkelijk driemaal daags geluid en gebeden: ‘s morgens om 6:00 uur later gewijzigd naar 7:00 uur, ‘s middags om 12:00 uur en ‘s avonds om 18:00 uur. Het luiden heeft een geheel andere betekenis dan voor de kerkgang, feestelijkheden of begrafenis. Het

traditionele Angelus klokgebed bestaat uit het slaan van 3x3 slagen, met een tussenliggende interval van ongeveer 8 seconden. Het tikken is dusdanig aantrekken van de klok zodat de klepel slechts één kant raakt. Na de eerste tikken wordt ongeveer 2 minuten nageluid. Angelus luiden wordt doorgaans met een kleine klok gedaan, omdat het erg moeilijk is een grote klok in beweging te krijgen. Bij de Sint Christoforuskerk geeft een slaghamer de 3x3 slagen op de klok, waarna het naluiden volgt. Voor deze cyclus wordt tegenwoordig elektrische aangedreven.

Tijdluiden

Met de Reformatie in 1572 werd het gebruik van kerkklokken voor een groot deel verminderd. De katholieken werden verjaagd en kerken onteigend. Ook het Angelus verdween hiermee. In de plaats kwam het ‘tijdluiden’ de middagklok en de papklok. De bevolking leefde voor een grootdeel van dit kloksignaal, het was de inrichting van de dag. Horloge en andere tijdwaarneming bestonden nog niet. De kerkklokken werden ook voor verschillende onkerkelijke zaken gebruikt: bij waarschuwing voor brand en voor naderend onheil.

Bij overlijden

Een waardevolle traditie is het klokluiden bij overlijden. Hoewel dit klokluiden van oudsher werd gedaan om boze geesten en demonen te verdrijven. De klok luidt om op waardige wijze afscheid te nemen van één van haar parochianen, gemeenteleden of dorpsgenoten. Op diverse plaatsen is het nog steeds gebruikelijk bij overlijden te luiden. De bijbehorende tradities zijn per dorp verschillend.

Bij begravenissen

Ook het klokluiden bij een begrafenis vindt op verschillende manieren plaats. Vaak wordt er geluid met de grootste klok. In een enkel geval luidt men met meerdere klokken. Op plaatsen waar men met meerdere klokken luidt, kan men de eerste klok aangeven of het om een vrouw, man of kind gaat. Op sommige plaatsen wordt voorzichtig met de klok geluid om op ingetogen en sobere wijze uitdrukking aan rouw te geven.

Het volk bijeen roepen

Het gebruik om mensen op te roepen voor de dienst is net zo oud als de kerk zelf en er onlosmakelijk mee verbonden. In het Oude Testament krijgt Mozes in Numeri 10: 1-10 de opdracht instrumenten te maken om signalen te geven om het volk bijeen te roepen. De waarde, die men toekent aan een luidklok is bij protestantse kerken anders dan in katholieke kerken. In de katholieke kerk zijn de klokken gewijd en hadden in het verleden een functie in de liturgie, tijdens het Gloria en 3 x 3 slagen tijdens de Consecratie. Deze traditie is in Nederland vervaagd. Het gebruik van klokken bij een protestantse kerk beperkt zich vaak tot het luiden voor een kerkdienst.

Ooproep voor de viering

Op sommige plaatsen in Nederland luidt men op zaterdagavond, soms tegen zonsondergang, de zondag in. Het is een gebruik dat steeds vaker voorkomt. Algemeen genomen wordt 's zondags een kwartier voor aanvang van de zondagviering geluid. In dorpen vaak een half of zelfs een heel uur van tevoren, dit heeft temaken met de uitgestrektheid van het dorp. Dan nog horen de kerkgangers

nauwelijks het luiden van de kerkklok. De Sint Christoforuskerk luidt een kwartier voor aanvang van een viering de klok om de mensen naar de kerk roepen. Dit tijdstip is het meest functioneel. Een dergelijke stille bezinning voor aanvang van de kerkdienst, tijdens het luiden van een klok, kan erg waardevol zijn.

Tijdens het kerkelijk jaar en op bijzondere dagen

De Sint Christoforuskerk beschikt over vijf klokken, elk met een eigen toonhoogte, waaronder de F-B-A-C en D. Om zo met een thema in het kerkelijk jaar te kunnen luiden. Tijdens de Advent ingetogen luiden met een kleine klok en tijdens Kerst, Pasen en Pinkster mogen alle aanwezige klokken luiden. Zo ook bij lokale jubilea, huwelijken en bijzondere feesten. In de vastentijd is het luiden van de grote klok, op Witte Donderdag alle klokken, waarna de klokken zwijgen tot in de Paasnacht. Tenslotte het luiden van de grootste klok op 4 mei te nagedachtenis aan de gruwelen van de 2de wereldoorlog, De kerk vervult hiermee een morele plicht als kerkgemeenschap. Het luiden begint om kwart voor acht tot een halve minuut voor acht, zodat het om acht uur volkomen stil is. De vele mooie tradities op het gebied van het luiden van de klokken moeten worden behouden.

Geluidsoverlast

Klokgeluid van kerken, is dit een zegen of een vloek? Ding- dong, ding- dong, het luiden van kerkklokken; is het geluidsoverlast of cultureel erfgoed dat je moet koesteren? Deze discussie steekt regelmatig de kop op. Het komt voor dat er vanwege geluidsoverlast niet te lang wordt geluid. Dit is erg afhankelijk van de plaatselijke omstandigheden en de toren waarin de klokken hangen. Klokken in een hoge toren met galmborden klinken veel milder dan klokken in een moderne, open toren. Bij aankoop of huur van een woning nabij een kerk zou men voorbereid moeten zijn op het geluid van de klokken. In het begin wordt er lacherig over gedaan, maar op de lange duur kan dit tot vervelende situaties leiden.

Geschiedenis

In 1943 zijn alle klokken door de Duitsers in beslag genomen. Tijdens het vervoer over het IJsselmeer richting Urk is het schip met de klokken gezonken. Wonder boven wonder zijn na de oorlog de klokken terug gevonden en pas in 1948/1949 teruggeplaatst in de toren.

Klokken op de kant

Berging klokken

Hans van Kampen
Architectuurhistoricus.